همشهری سیاسی
پنجشنبه ۱۶ اسفند ۱۴۰۳ ■ ۵ رمضان ۱۴۴۶ ■ سال سی‌وسوم ■ شماره ۹۳۴۷

عکس: همشهری / محمد عباس‌نژاد

قانون انتخابات شوراها اصلاح شد

قانون جدید انتخاباتی؛ وعده خارج از اختیارات، تخلف محسوب می‌شود

گزارش

مائده شیرپور
روزنامه‌نگار

با تصویب مجلس و تأیید شورای نگهبان و هیأت عالی نظارت مجمع تشخیص مصلحت نظام، دوره فعلی شوراهای اسلامی شهر و روستا تا خرداد ۱۴۰۵ تمدید و رسما از انتخابات ریاست‌جمهوری منفک شده است. به همین بهانه مروری داریم بر سازوکار تشکیل شوراها و اصلاحات قانونی جدید که مجلس در برگزاری انتخابات دوره بعد شوراهای اسلامی شهر و روستا مصوب کرده است.

انتخابات دیرهنگام

انتخابات هفتمین دوره شوراهای اسلامی شهر و روستا مقررشده همزمان با انتخابات میان‌دوره‌ای مجلس شورای اسلامی در حوزه انتخابیه تبریز، آذرشهر و اسکو و همچنین انتخابات میان‌دوره‌ای مجلس خبرگان رهبری برگزار شود. پس از تصویب اصلاحیه قانون برگزاری انتخابات شوراهای اسلامی شهر و روستا مبنی بر تعویق ۱۰ ماهه از سوی مجلس شورای اسلامی در تاریخ ۷ اسفند ۱۴۰۳ و تأیید نهایی این طرح از سوی شورای نگهبان در تاریخ ۱۱ اسفند ۱۴۰۳ این انتخابات از انتخابات ریاست‌جمهوری ایران تفکیک و زمان برگزاری آن به سال ۱۴۰۵ موکول شد؛ بنابراین برنامه انتخاباتی قبلی مانند فرایند برگزاری انتخابات شامل زمان ثبت‌نام، زمان برگزاری و دیگر امور انتخاباتی اعلامی از سوی وزارت کشور باطل شده و برنامه زمانی جدید انتخابات پس از هماهنگی‌های لازم میان مجلس شورای اسلامی، شورای نگهبان و وزارت کشور تعیین خواهد شد.

مجلس شورای اسلامی در مصوبه خود تاریخ پایان فعالیت ششمین دوره شوراهای اسلامی شهر و روستا را ۲۷ خرداد ۱۴۰۵ و تاریخ آغاز هفتمین دوره شوراهای اسلامی شهر و روستا را ۲۸ خرداد ۱۴۰۵ تعیین کرده است.

در همین راستا، محمدصالح جوکار، رئیس کمیسیون شوراهای مجلس گفت: اصلاح این قانون با توجه ویژه‌ای دنبال شده؛ چرا که شوراها نقش مهمی در حکمرانی مردمی ایفا می‌کنند. با بررسی‌های انجام‌شده، موارد متعددی از جمله برگزاری انتخابات، وظایف هیأت‌های نظارت و اجرایی، روند تأیید صلاحیت‌ها و همچنین شرایط احراز و وظایف شهرداران مورد اصلاح قرار گرفت.

نحوه تبلیغات

طبق قانون جدید مجلس درباره انتخابات شوراهای اسلامی شهر و روستا، فعالیت تبلیغات انتخاباتی نامزدهای نمایندگی شوراهای اسلامی شهر و روستا، ۸ روز قبل از روز اخذ رأی آغاز می‌شود و تا ۲۴ ساعت قبل از زمان اخذ رأی ادامه دارد. متخلفان از این قانون به یکی از مجازات‌های درجه ۶ مندرج در ماده(۱۹) قانون مجازات اسلامی به استثنای حبس و علاوه بر آن به محرومیت از ۲ دوره داوطلبی در انتخابات شوراهای اسلامی کشور محکوم می‌شوند. بر این اساس هرگونه تبلیغ علیه دیگر داوطلبان و یا هرگونه هتک حرمت و حیثیت و تهدید داوطلبان و نوشتن یا اظهار مطالب خلاف واقع، دیوارنویسی، فعالیت تبلیغاتی خارج از مهلت قانونی، اخلال و برهم‌زدن اجتماعات و سخنرانی‌های قانونی و تعرض به ستادهای انتخاباتی نامزدها، استفاده از کاروان‌های تبلیغاتی، دادن هرگونه وعده‌های انتخاباتی خارج از حدود صلاحیت شوراهای اسلامی توسط نامزدها، استفاده از آثار تبلیغاتی متضمن موارد مغایر عفت عمومی و یا موازین شرع، اقدامات مغایر امنیت ملی نظیر ایجاد تفرقه قومی و مذهبی، استفاده از نمادهای خاص نظیر لباس یا رنگ مشخص جهت تبلیغات نامزدها در شعب اخذ رأی تخلف محسوب می‌شود.

سازوکار برگزاری انتخابات الکترونیکی

نمایندگان مجلس به جز تاریخ برگزاری انتخابات، سازوکار برگزاری الکترونیکی انتخابات شوراهای شهر و روستا را نیز تعیین کرده‌اند. در این راستا قوانین و تبصره های آن نیز اصلاح شده؛ به گونه‌ای که در هر مرحله انتخاباتی، هر شخص واجد شرایط می‌تواند فقط یک‌بار با ارائه شماره ملی و اصل یکی از مدارک کارت ملی، شناسنامه، گذرنامه، گواهینامه رانندگی و کارت معافیت یا پایان خدمت دوره ضرورت نظام وظیفه بعد از احراز هویت رأی دهد. وزارت کشور مکلف است زیرساخت‌های لازم به‌منظور احراز هویت الکترونیکی را فراهم کند.

در مواردی که احراز مشخصات هویتی رأی‌دهنده و انطباق آن با اطلاعات دستگاه احراز هویت از طریق اثر انگشت یا سایر نشانه‌های زیست‌سنجی (بیومتریک) امکان‌پذیر باشد، از رأی‌دهنده ثبت‌نام به عمل می‌آید و نیازی به ارائه مدارک فوق‌الذکر نیست. براساس داده‌های دستگاه احراز هویت، شرکت و رأی دادن فرد در سوابق سجلی رأی‌دهنده در سازمان ثبت احوال کشور ثبت می‌شود.

همچنین نمایندگان با اصلاح قانون اعلام کرده‌اند که از این به بعد اعضای شوراهای اسلامی روستا باید در محدوده بخش و شوراهای اسلامی شهر در محدوده شهرستان حوزه انتخابیه خود سکونت اختیار کنند. تغییر محل سکونت توسط هر یک از اعضای شورا از محدوده تعیین‌شده به خارج از آن موجب سلب عضویت می‌شود. حداقل مدت سکونت اعضا در محدوده تعیین شده ۴ روز در هفته است. آیین‌نامه نحوه و چگونگی احراز سکونت اعضای شورای اسلامی توسط وزارت کشور با همکاری شورای‌عالی استان‌ها تهیه و توسط وزیر کشور تأیید و ابلاغ می‌شود.

اصلاحات اساسی در قانون شوراها

محمدصالح جوکار، رئیس کمیسیون شوراهای مجلس گفت: ما در فرایند اصلاح قانون شوراها، برای جلوگیری از بی‌ثباتی در مدیریت شهری، فرایند استیضاح شهرداران را تغییر داده‌ایم. طبق اصلاحات جدید، فرایند استیضاح باید طی ۴۵ روز انجام شود و همچنین در شرایط خاص که موجب برکناری شهردار می‌شود، دوسوم اعضای شورا باید رأی موافق بدهند.

وی همچنین از برگزاری انتخابات تناسبی به‌عنوان یک گام مثبت در جهت ایجاد عدالت نسبی میان لیست‌های انتخاباتی نام برد و تصریح کرد: این شیوه موجب می‌شود که میزان کرسی‌های هر لیست متناسب با آرای کسب‌شده باشد.

تاریخچه شورا در کشور

تشکیل شوراها به‌عنوان یکی از برنامه‌های اصلی انقلاب اسلامی در دوران مبارزه از سوی امام خمینی(ره) رهبر کبیر انقلاب عنوان شد چنان که در فرمانی خطاب به شورای انقلاب در ۹ اردیبهشت ۱۳۵۹ فرمودند: «در جهت استقرار حکومت مردمی در ایران و حاکمیت مردم بر سرنوشت خویش که از ضرورت‌های نظام جمهوری اسلامی است لازم می‌دانم بی‌درنگ به تهیه آیین‌نامه اجرایی شوراها برای اداره امور محل شهر و روستا در سراسر ایران اقدام و پس از تصویب به دولت ابلاغ نمایید تا دولت بلافاصله به مرحله اجرا در آورد.» (صحیفه امام، ج ۷، ص: ۱۶۷)

با پیروزی انقلاب اسلامی و تشکیل نخستین مجلس خبرگان برای تدوین قانون اساسی و با تلاش پیگیر و مجدانه حضرت آیت‌الله طالقانی اصل ششم، هفتم و اصول یکصدم تا یکصدوششم قانون اساسی موضوع شوراهای اسلامی به‌عنوان یکی از ارکان نظام جمهوری اسلامی ایران مطرح و تصویب شد. یکی از دستاوردهای مهم انقلاب اسلامی ایران، ایجاد شوراهای اسلامی است که از مظاهر دمکراسی و حاکمیت مردم به شمار می‌رود. هدف از تشکیل این شوراها شرکت دادن مردم در اداره امور است. از پایین‌ترین سطح جامعه تا بالاترین سطح آن (ده، شهر، بخش، شهرستان، استان و کشور) و در تمام واحدهای سازمانی و واحدهای کار (در مؤسسات، کارخانجات، سازمان های دولتی و مراکز آموزشی) تا مردم به اداره امور شهر و محلی که در آن زندگی می‌کنند و یا سازمانی که در آن کار می‌کنند علاقه‌مند شوند و نسبت به آن احساس شخصیت و مسئولیت کنند. علاوه بر این، از این طریق زمینه بحث و گفت‌وگو در سطح محلی و ملی، برای همه افراد و همه گروه‌ها فراهم شود و مسائل و مشکلات اجتماعی به روشنی و با بی‌غرضی و با دیدی انتقادی مطرح و برای آنها راه‌حل‌های مناسب و سازنده پیدا شود و بالاخره روابط سالم و مردمی جایگزین روابط شخصی و بوروکراسی پیچیده و استبدادی شود.

در ۱۷ اسفند سال ۱۳۷۷ نخستین دوره انتخابات سراسری شوراهای اسلامی کشور با استقبال چشمگیر مردم در بیش از ۴۰۰۰۰ حوزه انتخاباتی برگزار شد و نهایتاً حدود ۲۰۰ هزار نفر از منتخبین مردم جهت اداره امور شهرها و روستاهای کشور به‌عنوان عضو شورای اسلامی شهر یا روستا برگزیده شدند. شروع به کار شوراهای اسلامی از ۹ اردیبهشت سال ۱۳۷۸ و همزمان با پیام تاریخی حضرت امام(ره) درخصوص شوراها و با صدور پیام ویژه‌ای از سوی مقام معظم رهبری آغاز شد و این مسیر تا امروز ادامه داشته و اکنون شاهد فعالیت گسترده این نهاد مردمی در کل کشور هستیم. شاید مهم‌ترین تغییر قانون این دوره انتخابات شوراهای اسلامی شهر و روستا درباره تخلفات در تبلیغات باشد که به‌صورت رسمی و قانونی اعلام شده که از این پس وعده خارج از اختیارات، تخلف محسوب می‌شود. حال باید منتظر ماند و دید این بار کاندیداها برای رأی‌آوردن، وعده‌های عجیب و غریب خودشان را دوباره مطرح می‌کنند یا از ترس قانون در حیطه اختیاراتشان وعده می‌دهند.

تاکید قرآن بر شورا

اصل شورا به‌عنوان شیوه‌ای قابل اجرا در مدیریت سیاسی جامعه اسلامی پذیرفته شده و بر آن تأکید شده است. در اهمیت شورا در اسلام همین بس که سوره‌ای در قرآن با ۵۴ آیه به نام شوری نامگذاری شده است؛ چنان که در این سوره آیه ۳۸ آمده است: «افراد شایسته با ایمان کسانی هستند که اجابت نمودند ندای پروردگارشان را و امورشان را بین خود به مشورت می‌گذارند.» قرآن مجید در جای دیگر شورا را به‌صورت یک فرمان و دستور الهی بیان می‌کند و التزام به نظام شورا را بر پیامبر مقرر می‌دارد. همچنین بر احترام به دیدگاه‌ها و نظارت پیروان مکتب تأکید می‌کند و آن را یکی از خصیصه‌های رهبری و از رموز پیروزی معرفی می‌کند.

چه کسانی نمی‌توانند داوطلب انتخابات شوراها شوند؟

برخی افراد به‌واسطه مقام و شغل خود از داوطلب‌شدن برای شوراهای اسلامی شهر و روستا محروم هستند.

رئیس جمهور و مشاوران و معاونان وی، وزرا، معاونان و مشاوران آنان، نمایندگان مجلس، اعضای شورای نگهبان، رئیس قوه قضاییه و معاونان و مشاوران وی، رئیس دیوان عالی کشور، دادستان کل کشور و معاونان و مشاوران آنان، رئیس دیوان عدالت اداری، رئیس سازمان بازرسی کل کشور، شاغلان نیروهای مسلح، رؤسای سازمان‌ها و ادارات عقیدتی-سیاسی نیروهای مسلح، رئیس سازمان صدا و سیما و معاونان وی، رؤسا و سرپرستان سازمان‌های دولتی، رئیس دانشگاه آزاد اسلامی، رؤسای کل و مدیران عامل بانک‌ها، رئیس جمعیت هلال احمر و معاونان وی، رئیس بنیاد مستضعفان و جانبازان، سرپرست بنیاد شهید، سرپرست بنیاد مسکن، سرپرست کمیته امداد امام، رؤسای سازمان‌ها، مدیران عامل شرکت‌های دولتی از عضویت در شوراهای اسلامی سراسر کشور محروم‌اند؛ مگر آنکه ۲ ماه قبل از ثبت‌نام از سمت خود استعفا کنند و به هیچ‌وجه در آن پست شاغل نباشند.

شهرداران و مدیران مناطق و مؤسسات و شرکت‌های وابسته و شاغلان در شهرداری و مؤسسات و شرکت‌های وابسته به آن از عضویت در شورای اسلامی شهر محل خدمت محروم‌اند.

استانداران و معاونان و مشاوران آنان، فرمانداران و معاونان آنان، بخشداران، مدیران کل ادارات استانداری، مدیران کل، سرپرستان ادارات کل، معاونان ادارات کل، دادستان‌ها، دادیارها، بازپرس‌ها، قضات، رؤسای دانشگاه‌ها، رؤسای بانک‌ها، رؤسا، سرپرستان و معاونان سازمان‌ها و شرکت‌های دولتی و نهادها و مؤسسات دولتی یا وابسته به دولت که از بودجه عمومی به هر مقدار استفاده می‌کنند و سایر رؤسا، مدیران و سرپرستان استان، شهرستان و بخش به ترتیب از عضویت در شوراهای اسلامی واقع در محدوده استان، شهرستان و بخش محروم هستند، مگر آنکه ۲ ماه قبل از ثبت‌نام از سمت خود استعفا کنند و به هیچ وجه در آن پست شاغل نباشند.

شورا

مروری بر دوره‌های شورای شهر تهران

پارلمان شهری در ۶ دوره

۳ دوره اول شورای اسلامی شهر تهران ۱۵ عضو اصلی و ۶ نفر عضو علی‌البدل داشت؛ اما در دور چهارم تعداد اعضا به ۳۱ عضو اصلی و ۱۲ عضو علی‌البدل افزایش پیدا کرد؛ البته در خرداد ۱۳۹۵ شورای نگهبان با مصوبه مجلس برای کاهش تعداد اعضای شورای شهر تهران به ۲۱ نفر موافقت کرد و درنهایت در پنجمین دوره شوراها، تعداد اعضای شورای شهر تهران، ری و تجریش به ۲۱ نفر کاهش یافت. هیأت‌رئیسه شورا شامل رئیس، نایب‌رئیس و ۲ نفر منشی و سخنگو است. طی حدود ۲۲ سال فعالیت شورای شهر تهران، عبدالله نوری در نخستین دوره و مهدی چمران در دوره‌های بعد تا پایان دوره چهارم رئیس شورا بودند؛ البته به‌استثنای سال نخست دوره چهارم که احمد مسجدجامعی ریاست آن را بر عهده داشت. در پنجمین دوره شورای اسلامی شهر تهران نیز در هر ۴ سال محسن هاشمی به‌عنوان رئیس این شورا انتخاب شد.

نخستین دوره شورای شهر

۷ اسفند ۱۳۷۷ انتخابات نخستین دوره شورای شهر تهران برگزار شد. در این دوره شورا کار خود را با حواشی بسیاری آغاز کرد؛ دوره‌ای که عبدالله نوری به‌عنوان نفر اول منتخبان، نزدیک به ۶۰۰ هزار رأی کسب کرد و سپس رئیس نخستین دوره شورای شهر شد. در این انتخابات اصلاح‌طلبان به‌صورت کامل و لیستی رأی آوردند و تمامی کرسی‌های شورای شهر تهران را از آن خود کردند. این شورا بین ۲ طیف کارگزاران و مشارکت تقسیم شد. به‌گفته بسیاری در شورای دوره نخست جنبه‌های سیاسی بر جنبه‌های تخصصی غلبه داشت و همین موضوع اختلافات بسیاری را شکل داده بود.

دومین دوره

انتخابات دومین دوره شورای شهر تهران در ۹ اسفند سال ۱۳۸۱ برگزار شد که در آن ۵۶۲ هزار و ۵۲۲ نفر شرکت کردند و مهدی چمران منتخب دوره، ۱۹۲ هزار و ۷۱۶ رأی کسب کرد و با رای اعضای شورا، ریاست شورای شهر را برعهده گرفت. در این دوره اصولگراها پایتخت را مدیریت می‌کردند.

سومین دوره

انتخابات شورای سوم ۲۴ آذر سال ۱۳۸۵ برگزار شد که در آن یک میلیون و ۶۵۶ هزار و ۵۵۸ نفر شرکت کردند که نشان می‌دهد مشارکت در این دوره رشد چشمگیری داشته است. در این دوره مهدی چمران به‌عنوان منتخب ۶۰۳ هزار و ۷۶۶ رأی کسب کرد. در این دوره نیز چمران ریاست شورا را برعهده داشت. این دوره به‌دلیل لزوم همزمانی انتخابات شوراها با ریاست‌جمهوری با ۲ سال افزایش عمر، ۶ ساله به پایان رسید.

چهارمین دوره

انتخابات چهارمین دوره شورای اسلامی شهر تهران ۲۴ خردادماه سال ۹۲ برگزار شد که در آن ۲ میلیون و ۷۸۶ هزار و ۳۵۷ نفر شرکت کردند و مهدی چمران به‌عنوان منتخب ۵۶۶ هزار و ۶۱۴ رأی کسب کرد. در این دوره در سال اول احمدمسجدجامعی و در ۳ سال بعدی مهدی چمران ریاست شورا را برعهده داشتند و کرسی‌ها بین ۲ طیف تقسیم شد و اصلاحات و اصولگراها هر دو در شورا حضور داشتند. چهارمین دوره شورای شهر تهران ۳۱ نفر عضو اصلی (شامل ۱۳ نفر از لیست اصلاح‌طلبان، ۱۷ نفر از لیست اصولگرایان و ۱ نفر مشترکاً در هر دو لیست) و ۱۲ عضو علی‌البدل داشت؛ این در حالی است که برای دوره پنجم شورای شهر با رأی مجلس شورای اسلامی و تصویب شورای نگهبان تعداد اعضا در سال ۹۵ به ۲۱ نفر کاهش یافت.

پنجمین دوره

انتخابات دوره پنجم شورا نیز در خرداد سال ۱۳۹۶ برگزار شد و بار دیگر اصلاح‌طلبان به‌طور کامل و لیستی، تمامی کرسی‌های این دوره شورا را از آن خود کردند. در این دوره تعداد اعضای شورا از ۳۱ نفر به ۲۱ نفر کاهش پیدا کرد. در پنجمین دوره شورای شهر تهران محسن هاشمی توانست یک میلیون و ۱۳۸ هزار و ۴۷۳ رأی کسب کند و با رای اعضای شورا، ۴ سال ریاست این دوره شورا را برعهده داشت. این دوره هرچند اختلافاتی مثل دوره نخست شوراها را که با حضور کامل اصلاح‌طلبان همراه بود نداشت، اما در مقاطعی انتخاب شهردار پایتخت در شورا با حواشی همراه شد؛ به شکلی که در ابتدا مصطفی سلیمی برای یک روز یعنی ۵ شهریور ۱۳۹۶ سرپرست شهرداری تهران شد و پس از آن با تأخیر در جواب استعلامات نهایتا محمدعلی نجفی به‌عنوان شهردار تهران انتخاب شد. وی که از ابتدای شهریورماه سال ۱۳۹۶ انتخاب شده بود، ۵ شهریور به پست شهرداری تهران رسید و ۲۱ فروردین ۱۳۹۷ از این پست با طرح علت مریضی‌اش استعفا داد. به‌این ترتیب پس از نجفی سمیع‌الله حسینی‌مکارم از ۲۱ فروردین سال ۱۳۹۷ تا ۲۶ اردیبهشت ۱۳۹۷ به‌عنوان سرپرست شهرداری تهران انتخاب و نهایتا سیدمحمدعلی افشانی در ۲۶ اردیبهشت ۱۳۹۷ از سوی شورا به‌عنوان شهردار تهران انتخاب شد؛ اما وی نیز در ۲۶ آبان ۱۳۹۷ به‌دلیل اجرای قانون منع به کارگیری بازنشستگان مجبور به کناره‌گیری از شهرداری تهران شد و پس از وی شورا پیروز حناچی را به‌عنوان شهردار تهران انتخاب کرد که از آبان سال ۱۳۹۷ تا پایان دوره به‌عنوان شهردار تهران مشغول به کار بود.

ششمین دوره

انتخابات ششمین دوره شوراهای اسلامی شهر و روستا در تاریخ ۲۸ خرداد ۱۴۰۰ همزمان با انتخابات سیزدهمین دوره ریاست‌جمهوری ایران برگزار شد. در این دوره مهدی چمران با ۴۸۶۲۸۲ رأی انتخاب شد و در این دوره هم با رای اعضا، ریاست شورای ششم را برعهده گرفت و تاکنون نیز در این سمت قرار دارد. اعضای ششمین دوره شورای اسلامی شهر تهران روز یکشنبه ۱۷ مرداد ۱۴۰۰ علیرضا زاکانی را با ۱۸ رأی از مجموع ۲۱ رأی به‌عنوان نوزدهمین شهردار تهران برگزیدند.